

ВОНИ БУЛИ

ВСІМА КЕРУВАЛО ЄДИНЕ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

За двадцять років виростає нове покоління людей. Дерева ж своєї зрілості досягають значно повільніше. Напевно, і в цьому є особливість професії лісника – вкладати сили, знання, душу у справу, результату якої доведеться чекати, можливо, все життя. Для цього потрібно мати особливий характер, терпіння, а головне – любити природу і справу, якій ти служиш. Але мета цієї благородної професії, як і фаху зодчого, письменника, музиканта, художника, – робити світ кращим, естетичнішим, даючи житло і тепло, а в сучасних умовах невинного цивілізаційного наступу на природу також робити його безпечнішим, і залишати це людям на віки.

Чи думає про це лісничий, майстер лісу, чи звичайний робітник лісового господарства за щоденними клопотами про охорону, відновлення, догляд за лісовими угіддями і їх мешканцями. Напевно, не часто. Як не думали про героїзм лісники у ті зараз уже далекі квітневі дні 1986 року, коли їх одними з перших було мобілізовано на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи.

Ставши на шляху розбурханої атомної стихії, першими в героїчному двобої впали пожежники і... дерева. Ліс, гинучи від радіонуклідного удару, взяв на себе значну долю небезпечної радіоактивності, яка могла поширитися набагато швидше і на більшій території, ніж це сталося. У 30-кілометровій чорнобильській зоні під радіаційне забруднення потрапило 110 тис. га лісу. Особливо постраждала ділянка соснових насаджень на площі 450 га завдовжки два кілометри, яка отримала умовну назву «рудий ліс». Під дією радіації на цьому лісовому масиві дерева поруділи і повсихали за декілька днів після аварії.

Щоб не допустити можливого загоряння цього пожежонебезпеченого лісового масиву і локалізувати джерело

Валерій Брежнев і Віктор Кондрагєнко на місці захоронення «рудого лісу»

Віктор Парфєнюк приймає повідомлення про пожежі у штабі оперативної групи

*... Мина двадцятий рік нещастю,
Цій злій Чорнобильській напасті,
Як третій Ангол засурмив –
Зоря Полин із неба впала,
А звук від сурми сповістив:
На цій землі біда настала...*

*Гіркими стала вод третина
Від променя, що тут пронісся
І сіє людям зло невинно
Над рідним краєм, над Поліссям.*

*А люд приречений страждає,
Свої домівки залишає,
Бо відбуває - хто куди...
Вони нещасні ще не знають,
Що вже не вернуться сюди.*

*Ніхто не знає і не стежить
Скільки пішло за вічну межу
в чужих краях поліщуків -*

*Поліських дочок і синів,
Де їх нещастя завело -
Чи в чуже місто, чи село...*

*Нема людей, птахів не чути,
Чомусь засмучені гаї.
А як, коли сюди вернути
Людей в прабатьківські краї?*

*Помилуй, Господи, цей край,
Людей знедолених його
У рідні села повертай...*

*І хай життя тут знову буде,
І хай на радість нас усіх
Загомонять у селах люди,
І забринить дитячий сміх!*

В.Петренко

ПЕРШИМИ

можливого виходу активності за межі цієї території, до 5 липня весь рудий ліс було оброблено з вертольотів спеціальною протипожежною сумішшю. Цю роботу вертолітники зробили впродовж однієї доби. А вже потім вирішили рудий ліс захоронити на місці. Спершу навколо загиблої ділянки насипали вал заввишки 2-2,5 метри і завдовжки 3,5 км. А потім повалені важкою інженерною технікою дерева підрозділи інженерних військ уклали в траншеї, засипавши метровим шаром ґрунту. У такий спосіб було захоронено понад 4 тис. м³ лісу. До речі, рівень радіаційного випромінювання на території "рудого лісу" сягав від 3 до 40 рентген за годину.

Зважаючи на те, що більша частина забруднених внаслідок аварії територій вкрита лісовими насадженнями, роль працівників лісового господарства у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи була надзвичайно важливою. Вони брали участь в евакуації людей. Знаючи дороги і під'їзди до найвіддаленіших куточків лісових угідь і навички гасіння пожеж, оперативно ліквідували осередки загорянь. У липні-серпні 1986 року у лісі спалахувало по 10-15 пожеж на день. Почали горі-

ти торфовища у десятикілометровій зоні.

У зоні радіаційного забруднення постійно існувала небезпека виникнення лісових пожеж, які могли призвести до повторного забруднення навколишнього середовища на далекій відстані.

Тому Міністерством лісового господарства України (тоді УРСР) було прийнято рішення про створення спеціальної оперативної групи з боротьби із лісовими пожежами. Її першим керівником призначили начальника управління Анатолія Мороза. Через декілька днів у складі штабу ЦО в Чорнобилі почала працювати оперативна група із семи фахівців Мінлісгоспу України.

Всі ці заходи здійснювалися за безпосередньої участі невідомого і всюдисущого заступника міністра Мінлісгоспу Валерія Брежнева. Валерій Михайлович у ці тривожні дні – скрізь. У травні - на ліквідації пожеж в районі с. Бураківка. На початку червня формує оперативну групу Мінлісгоспу в Чорно-

билі. У липні - на організації робіт із протипожежної безпеки "рудого лісу". На початку осені Валерій Брежнев очолює роботи з "розрубки" траси ЛЕП "Зелений мис – Чорнобиль" та газопроводу "Іванків – Чорнобиль" і організовує роботу з посадки дерев на місці захороненого "рудого лісу". А ще паралельно займається проблемами дезактивації лісових насаджень, покращенням житлових умов евакуйованого населення, проблемами постачання продовольчих, промислових товарів, обладнання для переселенців і ліквідаторів.

Важко повірити, що це робила одна людина. Скільки ж разів Валерію Михайловичу можна присвоїти статус ліквідатора, порівнюючи із заслугами короткочасних "відвідувачів" безпечних кабінетів у Чорнобилі?

Тоді, як правило, підрозділи ліквідаторів катастрофи формувалися із фахівців різної спеціалізації, адже ситуації, які могли виникати в ході робіт, передбачити було досить складно. Хоч і були такі завдання, до яких залучалися лише лісівники. Це, зокрема, стосувалося трас під газопровід, лінії електропередач. Часу на роздуми не було. Ситуація вимагала максимальної оперативності, організованості і чіткості виконання поставлених завдань.

Вимірювання радіоактивності навколо „рудого лісу”

Віктор Парфенюк уточнює місце пожежі на карті

А це було під силу лише справжнім професіоналам і відданим своїй справі людям.

Вони вписали яскраву сторінку в історію вітчизняного лісівництва. Серед цих шанованих імен – працівники Мінлісгоспу Анатолій Мороз, Володимир Андрусин, Віктор Кондратенко, Віктор Парфенюк, Володимир Мирошников, Анатолій Ковальов, Микола Андрійчук, Григорій Ігнатенко, Віталій Білоус, Олександр Криворотько, Олександр Борисов, Федір Можаровський.

Доброго слова заслуговує праця тодішніх головного лісничого Чорнобильського ЛГЗ Миколи Наконечного, працівників Київського облуправління Петра Дурського, Віталія Кармана, Олександра Кульгача, нещодавнього голови Держкомлісгоспу Валерія Самоплавського та багатьох інших працівників лісової галузі незалежно від чинів і посад.

Значний внесок у справу збереження та відновлення лісового фонду чорнобильської зони зробили також учені-лісівники Росії, Білорусі, Українського інституту лісового господарства та агролісомеліорації Петро Пастернак, Петро Молотков, Ростислав Кіселевський-Бабінін, Микола Кучма, Володимир Ландін, Юрій Матухно, Володимир Краснов, Петро Подкур, Григорій Шлончак та ін.

Спільними зусиллями науковців різних республік вперше у світовій

практиці були проведені дослідження впливу інтенсивного радіоактивного забруднення на лісові екосистеми, розроблено методологію забезпечення радіаційної безпеки лісівників та наукові основи ведення лісового господарства в умовах радіаційного забруднення.

Охорона лісів від пожеж у перші післяаварійні місяці ускладнювалася і тим, що боротьба велася за двома фронтами: проти вогню і проти води, яка у вигляді дощу могла завдати не меншої шкоди, змусивши мігрувати радіонукліди до водної системи басейну Дніпра, що забезпечує питною водою половину населення України. Для недопущення виходу із найбільш забруднених ділянок ЧАЕС та навколо неї стічних вод, було побудовано спеціальну споруду. Це відповідальне завдання взяв на себе начальник Управління охорони і захисту лісу Мінлісгоспу Анатолій Мороз.

За цих умов відзначилися авіатори та пожежні десантники Центральної та Сиктивкарської баз авіаційної охорони лісів, які прибули з Російської Федерації.

Пригадує начальник Управління організації охорони лісів і контролю Державного комітету лісового господарства України Віктор Парфенюк:

– З перших днів після аварії на ЧАЕС виникла непроста проблема так званого «рудого лісу» – сильно забрудненої радіонуклідами лісової ділянки

площею близько 450 гектарів. Цей ліс посах через чотири дні після аварії, перетворившись в об'єкт підвищеної радіаційної і пожежної небезпеки.

На той час я працював у Міністерстві лісового господарства УРСР як фахівець із захисту лісу.

Вже через кілька тижнів після аварії, враховуючи небезпеку виникнення пожеж у зоні радіаційного забруднення, у складі Мінлісгоспу було створено Управління з охорони і захисту лісу, заступником начальника якого мене було призначено.

Тоді кожна галузь народного господарства країни виконувала свої функції з ліквідації наслідків катастрофи. Перед нами ставилося завдання своєчасно виявляти загоряння і не допустити поширення пожеж на значні площі.

Ми працювали разом з Управлінням пожежної охорони. До цих робіт також залучалися інженерні війська, які мали на озброєнні потужну техніку.

Одним із заходів, які мали запобігти виникненню пожеж у сильно забрудненому радіонуклідами «рудому лісі», було влаштування мінералізованої смуги навколо нього. Це була дуже відповідальна робота. Розчистити смугу завширшки 30 метрів і завдовжки близько 6 кілометрів в екстремальних умовах і за такі короткі терміни було справою не з простих. Адже у випадку виникнення пожежі стався б додатковий викид радіонуклідів в атмосферу, чого не можна було допускати.

Новостворене спеціалізоване лісове підприємство Чорнобильська пуща

Безпосередньо роботу із влаштування мінералізованої смуги і захоронення забрудненого лісу виконували інженерні війська. На нас було покладено завдання із технологічного забезпечення та приймання цих робіт. У нашому розпорядженні також були два вертольоти Мі-8 з оперативними групами пожежників-десантників, які вилітали на ліквідацію пожеж.

Я з вдячністю згадую цих людей, які працювали разом з нами. Робота була справді відповідальною, і ми горді з того, що нам вдалося не допустити серйозних пожеж і навіть загорянь у "рудому лісі".

Наш штаб спеціальної групи Мінлісгоспу УРСР у складі семи осіб на той час розмістився в конторі Чорнобильського держлісгоспу. Керували групою по черзі працівники Міністерства. До складу підрозділу входили представники Київського обласного управління лісового господарства, працівники колишнього Чорнобильського та Новошепелицького лісгоспів, які добре знали місцевість. Чергування несли цілодобово. Кожні два-три тижні склад групи змінювався за діючим тоді вахтовим методом.

Одним з головних завдань лісівників у Чорнобилі, крім охорони лісів від пожеж чи захоронення "рудого лісу", було відновлення, посадка дерев. Завдання, поставлене перед лісівниками, було повністю виконано. Всю площу на місці захоронення "рудого лісу" заліс-

нено. Виконувалися ці роботи вже після завершення будівництва об'єкта "Укриття" - впродовж 1987 року.

Спочатку, щоб не ризикувати здоров'ям людей, пробували висівати насіння трав із вертольотів, але через вітер бажаного ефекту досягти не вдалося. Тому довелося робити зволожену суміш насіння, ґрунту, мінеральних добрив і розкидати її за допомогою сівалок. Потім здійснювалась посадка дерев. Працювали всі – від рядових до керівників. Психологічна ситуація була напруженою, тому ризикувати доводилося всім однаково.

Що найбільше запам'яталося і вразало – це чітка взаємодія всіх структур.

Сьогодні, аналізуючи ті та подальші події, що відбувалися в зоні відчуження, можна зробити висновок, що наймасштабніші лісові пожежі на забрудненій території 1992 року сталися, напевно, і через те, що нашу службу вже було ліквідовано, а нової, яка б опікувалася безпекою лісу, ще не було. Спеціалізовану структуру "Чорнобильліс" створили вже після того, як у чорнобильських лісах загинуло від вогню 2,5 тисячі гектарів лісу.

Чи думали ми тоді про небезпеку? Напевно, ні. Часу для роздумів не було. Всіма керувало єдине почуття – відповідальність.

Звісно, поле діяльності лісівників у ті напружені перші місяці після аварії на ЧАЕС не обмежувалося суто вузько-професійними завданнями. Вже на

початок травня 1986 року Мінлісгосп створив мережу дозиметричних постів за осями основних радіоактивних слідов. У червні фахівці ВО "Укрдержліс-проект" провели гамма-зйомку в лісах Київської та Житомирської областей і склали карти гамма-фону.

Для дозиметричного контролю готової продукції в червні почали діяти дві спеціальні пересувні лабораторії в Київській та Житомирській областях, а у вересні - дві наукові лабораторії для вивчення радіаційного впливу на стан лісів і дослідження міграції радіонуклідів у лісових екосистемах. Це дозволило налагодити випуск чистої продукції і визначити загальну стратегію ведення господарства в забруднених радіонуклідами лісах.

У ці скорботні дні відзначення 20-х роковин Чорнобильської катастрофи десь там у десятикілометровій зоні поблизу ЧАЕС знову зашумить молодий березовий гай. Нічого особливого у ньому не побачить турист, почувши від гіда, що росте він на місці захороненого "рудого лісу", а в когось, хто лише почує ці два слова, защемить у серці й наринуть спогади. Пригадаються події тих днів. Друзі, колеги, живі і ті, хто вже пішов від нас, залишивши на полі смерті ліс як символ незнищенності життя.

Юрій РОЙ

**фото Валерія КРИМЧАКА
та Юрія БУСЛЕНКА**

Пам'ятник героям-пожежникам у Чорнобилі